

"בְּאֶזְרָךָ נִרְאָה אֹזֶר"

"לֹא יָבֹא עוֹד שֶׁמֶשׁךָ וִירְחֶךָ לֹא יֵאָסֵךְ
כִּי ה' יִהְיֶה לְךָ לְאֹזֶר עוֹלָם
וְשָׁלְמוֹ יָמֵי אֲבֹלֶךָ"
(ישעיהו ס, כ)

דרשות אילי שבת שבע התשפ"ד - ארחאת מאחת תורה

בית הכנסת הארכאי עוה באר רעע

תוכן העניינים

1 הקדמה

2 ספר בראשית

3 פרשת בראשית

5 פרשת נח

7 פרשת לך-לך

10 פרשת וירא

12 פרשת חיי-שרה

15 פרשת וישלח

17 פרשת וישב - חנוכה

19 פרשת מקץ

21 פרשת ויגש

22 פרשת ויחי

הקדמה

"מלחמה לה' בעמלק" נפתחה בתחילת שנת ה'תשפ"ד, בבוקר חג שמיני עצרת, יום שמחת תורה, יום היחוד, יום בו הקב"ה מבקש מעם ישראל זמן מיוחד להיות יחד איתם בלבד, "קשה עלי פרידתכם" (רש"י ויקרא כ"ג, ל"ו), "עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם" (גמרא סוכה נ"ה:). "אוי מי יחיה משמו אל ... אמר רבי יוחנן: אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה פדיון לבניו, מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנוקקין זה עם זה" (גמרא סנהדרין ק"ו.).

האדמו"ר הזקן נהג לומר שצריך "לחיות עם הפרשת שבוע". כוונתו לומר שיש להתבונן על הפרשה מתוך מאורעות התקופה, ולהתבונן על מאורעות התקופה מתוך הפרשה. בשמחת תורה אנו מתחילים בכל שנה לימוד ו"חיים" חדשים של חמשת חומשי תורה, המתאימים לאור המתגלה בשנה זו.

במהלך שנת ה'תשפ"ד, בשנה כזו שכולה מלחמה לה', בדרשות לילי שבת שנאמרו בבית הכנסת המרכזי בשכונת נווה זמר שבעיר רעננה, לא היה אפשר לעמוד ולדבר מבלי לחיות עם הפרשת שבוע, להאיר מתוכה אור חדש המתחבר עם התקופה.

ההתבוננות במאורעות התקופה חיבר אותנו תמיד למאורעות הפרשה, בזה קיימנו מלחמתה של תורה שמפילה את הקליפה ומעמידה את רגלי חיילינו שיצליחו במלחמה, וכפי שדרש רבי יהושע בן לוי – "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים? מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה" (מכות י').

בפתח השנה חדשה הבאה עלינו לטובה, שנת ה'תשפ"ה, עדיין נמצאים אנו בעיצומה של מלחמה לה' בעמלק, חשבנו לשתף בדרשות שנאמרו בשנה החולפת, בכך נוכל להמשיך ולהתחזק לאורה של תורה, "כי עמך מקור חיים באורך נְרָאָה אור".

פינו וליבנו מלא תפילה למלך מלכי המלכים הקב"ה, אלוהי מערכות ישראל, שתהא שנה זו שנת ניצחון בהופעת נצח ישראל. יתקיים בנו דברי הנביא ישעיהו "כי יום נקם בלבי וישנת גאולי בָּאָה". בשנה זו נזכה לישועות גדולות שיביאו לעם ישראל מרפא של נחמות גדולות, "בְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ בֶן אֲנָכִי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ", "לא ישמע עוד חמם בארצך שד ושבר בגבולך וקראת ישועה חומתך וישעריך תהלה ... כי ה' יהיה לך לאור עולם ושלמו מי אבְּלָךְ".

ענניאל אהרון – רב בית הכנסת המרכזי נווה זמר

ספר בראשית

פרשת בראשית

"וְאֶצְעָקָה שְׂאוֹל הַנֶּזֶךְ" - השאלות מבטאות חיבור וקשר עמוק

נמצאים אנו בימים קשים לישראל, ימים של עקבתא דמשיחא, "הנה זה עומד אחר פתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן התרכיזים", על תקופה זו אמרו האמוראים בגמרא "ייתי ולא אחמיניה" – שיבוא ולא אראהו.

הרבה שאלות מתעוררות בימים אלו. גם משה רבנו שאל שאלות "למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתיני", גם דוד המלך בספר תהילים שואל שאלות קשות, "למה ה' תעמד ברחוק תעלים לעתות בצרה", "אלי אלי למה עזבתני", "איה חסדיך הראשנים" ועוד שאלות רבות.

גם ירמיה שאל שאלות, "צדיק אתה ה' כי אריב אליך אף משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בגדי בגד". גם חבקוק שאל שאלות, "עד אנה ה' שועתי ולא תשמע, אועק אליך חמס ולא תושיע ... טהור עינים מראות רע והביט אל עמל לא תוכל, למה תביט בוגדים, תחריש בבלע רשע צדיק ממנו".

השאלות שאנו שואלים הינם שאלות של תפילה, שאלות שמעוררות רחמים, שאלות שמעוררות בנו את הקשר העמוק עם אבינו שבשמים. יש שאלות שנשאלות כדי לקבל תשובה, ויש שאלות שנשאלות כדי לעורר, להזכיר את הקשר העמוק, להזכיר את הרחמים הגדולים והפשוטים.

בפרשה אנו רואים שגם הקב"ה שואל אותנו שאלות. ה' פונה לאדם הראשון בשאלה "איכה" ולאחר מכן בשאלה "המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת". בהמשך גם לקין פונה ה' בשאלה "אי הבל אחיך".

וכי הקב"ה היודע כל הנסתרות יש דבר שנעלם ממנו? מדוע פונה ה' אל אדם ואל קין בשאלות כאלו?

משיב רש"י הקדוש מטרת השאלה מאת ה' – "להיכנס עמו בדברים" "להיכנס עמו בדברי נחת".

נראה עומק הדברים שגם ה' שואל אותנו שאלות כדי לעורר את הקשר עמוק שיש לו איתנו.

"אֵת ה' הַאֲמַרְתָּ הַיּוֹם לְהִיטֹת לְךָ לְאֱלֹהִים ... וְהוּא הַאֲמִירְךָ הַיּוֹם לְהִיטֹת לוֹ לְעַם סִגְלָהּ" וכו'. אנחנו מניחים תפילין וגם הקב"ה מניח תפילין. מה כתוב בתפילין של הקב"ה? שאלות שמגלות ומעוררות את שבחן של עם ישראל – "וּמִי כְעֵמֶךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ", "כִּי מִי גּוֹי גָדוֹל ... וּמִי גּוֹי גָדוֹל" וכו'.

אנחנו שואלים את הקב"ה "אֵיכָה יִשְׁבֶּה בְּדָד" וכו', והקב"ה שואל אותנו "אֵיכָה".

הרחמים הרבים והקשר העמוק מתעוררים מתוך השאלות. "אִם אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה וְאֶצִּיעָה שָׂאוֹל הַנֶּנֶךְ" – "וְאֶצִּיעָה שָׂאוֹל" מלשון שאלה, בשאלה מונח געגועים רבים וצפיה לבורא עולם.

הרב יורם אברגיל זצ"ל מספר (אמרי נעם פרשת בראשית), הבן איש חי בהיותו ילד קטן ישב ולמד עם אביו פרשת בראשית. כשהגיעו בפרשה לפסוק "וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה", שאל אותו אביו וכי ה' אינו יודע, השיב לו הבן איש חי בפיקחות רבה כי המילה "אֵיכָה" היא ראשי תיבות "אני יודע כל הנסתרות".

גם אנחנו מתפללים לה' "יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ שִׁיכַבְשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעֲסֶיךָ וַיְגַלּוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִידוּתְךָ וְתַתְּנֶהָ עִם בְּנֵיךָ בְּמִדַּת הַרַחֲמִים". וגם ה' מתפלל "יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ שִׁיכַבְשׁוּ רַחֲמֵי אֶת כַּעֲסֵי וַיְגַלּוּ רַחֲמֵי עַל מְדוּתִי וְאֶתְנַהֵג עִם בְּנֵי בְּמִדַּת הַרַחֲמִים וְאֶכְנַס לָהֶם לְפָנֶיךָ מִשׁוֹרֵת הַדִּין".

תפילה מלשון חיבור. "נִפְתְּלוּ אֱלֹהִים נִפְתְּלוּתִי", ופירש שם רש"י מלשון "צמיד פתיל". עומק של תפילה, של פתילה, של חיבור, של רחמים מרובים המלמדים כי "אתה אחד ושם אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

פרשת נח

"בא אל התיבה" - מה"צרה" ל"רצה", ומה"רצה" ל"צרה"

ה' לַמְבוּל יִשָּׁב וַיֵּשֶׁב ה' מֶלֶךְ לְעוֹלָם – עונש המבול עונש קשה מאד, אך מפרשה זו אנו למדים שה' מלך לעולם.

בפרשה שלנו אנו למדים כי ה' לא רק ברא את העולם כמו שקראנו בפרשה הקודמת, אלא ה' גם מנהיג את העולם ומחדש אותו בכל רגע ורגע. העולם כולו נתון בידי ובחסדיו של הקב"ה – ואם "ה' יִשָּׂה יְדוֹ וְכָשַׁל עוֹזְרוֹ וְנָפַל עֶזְרוֹ וַיִּחַדְדוּ בְּלִים יְבֻלְיוֹ". מלכותו של ה' מתגלה בין מתוך רחמיו ובין מתוך גבורותיו, "נורא תהילות עושה פלא".

מה עלינו לעשות בשעות כאלו? אומר הקב"ה לנו "בֹּא אֲתָה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּיבָה".

מבאר הבעל שם טוב הקדוש (כתר שם טוב, הוספות, ט'): "בא אל התיבה" – להיכנס לתיבות התפילה והתורה. אך לא סתם תפילה ולימוד מן השפה ולחזין, אלא להכניס את כל כחות הנפש והרצון לגאולה בתוך תיבות התפילה והתורה. ואז אומר הבעל שם טוב ה"צרה" הופכת ל"רצה", הצרה עוררה אותנו לרצון של ישועה וקרבת ה', וה"רצה" הופך ל"צרה", "צַהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּיבָה", אותיות התורה והתפילה מאירות בלבבות עם ישראל ומאירות בשמים ומורידות לנו שפע של ישועה וברכה.

אך גם בכך לא די. מי המבול נקראו בנביא ישעיהו על שם נח – "כִּי מִי נֹחַ זֹאת לִי" וכו', מבואר בזהר הקדוש הטעם, משום שנח נכנס לתיבה להציל את עצמו ולא התפלל על בני דורו.

כשאנו מתעוררים בתפילה ובלימוד תורה לא מספיק שנחשוב רק על עצמנו ומשפחתנו, עלינו לתת את דעתנו על כל כלל ישראל בכל מקום שהם, וכפי שמביא הרמח"ל במידת החסידות סוף פרק י"ט שעל החסיד להתפלל על דורו.

מובא בגמרא מסכת תענית (דף י"א.) – "בזמן שהציבור שרויים בצרה ופירש אחד מהם, באים שני מלאכי השרת ומניחין שני ידיהם על ראשו ואומרים: פלוני זה שפירש מהציבור על יראה בנחמת הציבור". הגמרא למדה זאת מהאמור לגבי משה רבנו במלחמת עמלק "וַיִּקְחוּ אֹתוֹ וַיִּשְׂמוּ תַחְתָּיו", וכי לא היה להם כסא או כרית לשים תחתיו, אלא אמר משה: ישראל בצער אף אני יהיה בצער, ואף הקב"ה נוהג כן עמנו

"בְּכָל צָרְתָם לוֹ צָר", "עֲמוּ אֲנֹכִי בְּצָרָה".

עלינו להצטער בצרת עם ישראל, להרגיש את הצער שבו נתונים אחינו בני ישראל, ומתוך הצער לעורר את הרצון לתפילה על גאולתם וישועתם של ישראל.

וכן אמר הלל הזקן במסכת אבות (ב, ד) – "אל תפרוש מן הציבור".

יש להבחין בין צער לעצבות. עצבות באה מתוך יאוש ורפיון, אמנם צער בא מתוך הכרה בשלמות שאנו מצפים לה ועוד לא הגענו אליה.

נסיים בדברי התוס' יו"ט (אבות שם). שואל התוס' יו"ט, מה עונש בכך שהפורש מצרת הציבור לא יראה בנחמתם, יאמר האדם איני רוצה לא בצרתם ולא בנחמתם, משל אומרים לצרעה "לא מעוקצך ולא מדובשך". ותשובתו כי אחר צרת הציבור נחמתם תהיה פי כמה וכמה מצרתם, הלא מבואר בגמ' (יומא ע"ו.) כי "מרובה מידה טובה ממדת פורענות", ולומדת כן הגמרא ביחס בין המבול למן שירד לישראל.

ככל שהצרה גדולה, הישועה והנחמה שתבוא אחריה תהיה גדולה, "עַת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמָּנָה יִישָׁע" – ממנה ממש, מתוך הצרה נראה ישועה (בעש"ט שם).

וכן מעידים הפסוקים שנקרא בהפטרה – "בְּרַגְעַ קָטָן עֲזַבְתִּיהָ, וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶהּ. בְּשִׁצְף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָּנַי רָגַע מִמֶּךָ, וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחַמְתִּיהָ, אָמַר גְּאֻלָּהּ ה'".

פרשת לך-לך

"מעשה אבות" - בפרשה, "סימן לבנים" - כפי שראינו בימינו

מספרים על רבי מאיר מפרמישלאן (תלמיד חבר לבעש"ט, מייסד חסידות נדבורנא).

בעיירה שלו היה מקווה במדרון איזה הר, ולעלות למקווה דרך ההר היה מסוכן, דרך קשה ומועדת להחלקה ונפילות, על כן כולם הלכו מסביב, ורק רבי מאיר היה עולה במדרון ההר ומעולם לא נפל. יום אחד הגיעו שני אברכים לעיירה ולא היו מאמינים גדולים במופתים, היה זה יום שלג, ורבי מאיר עולה כרגיל לא נופל, אמרו ננסה גם אנחנו. רק התחילו לעלות, הָמָּה כָּשְׁלוּ וְנָפְלוּ. העז אחד מהם להיכנס לרבי מאיר ולשאול אותו: כיצד מצליח לעלות בדרך זו ומעולם לא ליפול. ענה לו רבי מאיר: **"כשקשורים למעלה אין נופלים למטה"**. רבי מאיר היה קשור למעלה, ולכן יכל הוא לעלות ולרדת גם בהר חלקלק. (הרב זיין, סיפורי חסידים עה"ת סוף פרשת ויצא).

עלינו להיות קשורים לקב"ה ולדורות הקודמים, האבות והאמהות. **"הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שְׂרָה תְּחוּלְלֶכֶם"**.

הרמב"ן בפרשה (יב, ו), מלמד אותנו כלל חשוב מאד:

"אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות, בענין אברהם יצחק ויעקב והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה, ואמרו (תנחומא ט) – 'כל מה שאירע לאבות סימן לבנים'. ולכן יאריכו הכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאילו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלושת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו".

אנו נמצאים בימים נוראים של חבלי משיח, בימים אלו אנו ממש רואים איך מעשה אבות שבפרשה שלנו סימן לבנים. נציין שתי סימנים מתוך הפרשה שלנו.

א.

בתחילת הפרשה **"וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ וְכו'".** שואל הרמב"ן במקום, פרשה זו אינה מבוארת היטב, מדוע התורה לא מתארת לנו כלל מיהו אברהם, כפי שתוארה התורה עם נח, **"וְיָנַח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה'", "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדַרְתָּיו"**.

המהר"ל בספרו נצח ישראל (פרק יא) עונה לשאלה זו, ומלמדנו יסוד חשוב מאד. הקב"ה בחר באברהם לא בגלל מדרגתו הפרטית, לא בגלל צדקתו, הקב"ה בחר באברהם כדי לעשותו לגוי גדול, הרי שהבחירה אינה מצד הפרט אלא מצד הכלל.

אילו הבחירה היתה מצד הפרט הרי שאם חטאנו לה, בטלה חלילה הבחירה בנו, על כן הבחירה מצד הכלל, ונפסקה ההלכה (שו"ת הרשב"א ח"א סי' קצד) כתנא רבי מאיר הסובר ש"בין כך ובין כך קרואים בניס", אפילו בניס שובבים, בניס סכלים.

בגמרא מסכת שבת (דף נ"ה.) מבוא שזכות אבות תמה, אמנם מביא שם התוס' בשם רבינו תם ש"ברית אבות לא תמה".

רואים אנו בימים אלו כיצד מעלתם של ישראל מתבררת ש"בין כך ובין כך קוראים בניס", גילוי האחדות והגבורה שאנו רואים בימים אלו מעידים על כך.

ב.

סימן נוסף הוא מלחמת אברהם מול ארבעת המלכים. ארבעה מלכים גיבורים, עושים מלחמה מול חמשה ראשי שכונות. כדי שנבין מי היו מלכים אלו, מאריכה התורה לתאר כי בדרך מעשיות קרנים שבגולן עד חצוצון תמר שבעין גדי, הם מחסלים את הרפאים, הזוזים, האימים והחורי. כדי שנבין מי אלו הרפאים, הרי שמלך הבשן נשאר מיתר הרפאים. הזוזים – כל השומע שמם זו במקומו מפחד, האימים – אימה ופחד, החורי – מלשון חור פתן.

"וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁפָּה אָחָיו וַיֵּרָק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ 318 וַיִּרְדֹּף עַד דָּן". מיד ששומע אברהם שנשבה אחיו קם ורץ להצילו, "וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת לוֹט אָחָיו וַיִּרְכְּשׁוּ הַשִּׁיב וְגַם אֶת הַנְּשִׁים וְאֶת הָעָם".

עם מי יצא למלחמה זו? 318 עבדים שלא יודעים להילחם, בגמרא מסכת נדרים (דף ל"ב.) מובא שיצא רק עם אליעזר ששמו עולה בגימטריא 318, ויש אומרים שיצא רק עם המשמעות של השם אליעזר – "כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצֵּלֵנִי".

בהפטרה נקרא "מִי הָעִיר מְמֹרָח צֶדֶק וְקָרְאָהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִים יִרְדֵּן יִתֵּן כְּעֶפֶר חֲרָבוֹ כְּקֶשׁ נֶדֶף קִשְׁתּוֹ" – מובא בגמרא מסכת תענית (דף כ"א.) כי אברהם זרק עפר על המלכים והעפר הפך לחרבות. איזה תמימות ובטחון בה'.

רבי צדוק מלובלין (דברי סופרים אות ט"ז) אומר שיאוש עולה בגימטריא 317, ואברהם לקח את המספר 318, הרי שעלה במספר אחד מעל היאוש. מוסיף רבי

צדוק, כי כל ההתחלה של עם ישראל היתה דווקא אחר היאוש הגמור, "הִלְבֵּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלָד וְאִם שָׂרָה הִבְתַּת תְּשֻׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד". למה לא נתן ה' לאברהם ושרה ילד בדרך טבעית, כדי ללמד לעם ישראל כי אין יאוש בעולם כלל.

ראינו עתה בימים אלו איך מעשה אבות סימן לבנים, ביום שקמו עלינו אויבנו לכולותנו, ביום שמחת תורה, ידעו אויבינו כל מה שיש לנו, גדרות, מצלמות, חיל האוויר וכו', אבל דבר אחד הם לא ידעו, יש לנו צבא חירום של לבבות בית ישראל, יהודים רבים, כיתות כוננות ויהודים פשוטים מכל רחבי הארץ, כמו אברהם אבינו, רק שמעו כי נשבו אחיהם, קמו מיד לקחו את נשקם האישי, בטחון בה', תמימות ואמונה, ויצאו להציל את אחיהם מיד צר, בכך בלמו את תוכניות אויבינו, וקיימו מצוות "ואהבת לרעת כמוך", "לא תעמוד על דם רעך".

נסיים בדברי הנביא שנקרא בהפטרה (ישעיה פרק מ"א):

(ח) וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עֲבָדֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זָרַע אֲבִרְהָם אֱהִי:

(ט) אֲשֶׁר הִחְזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִלְיֶיהָ קִרְאתִיךָ וְאָמַר לְךָ עֲבָדֵי אֶתָּה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מֵאֶסְתִּיךָ:

(י) אֵל תִּירָא בִּי עַמֶּךָ אֲנִי אֵל תִּשְׁתַּעַב כִּי אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶף עֲזַרְתִּיךָ אֶף תִּמְכַתִּיךָ בִּימֵינִי צַדִּיק:

(יא) הֲזֵן יִבְשׂוּ וְיִקְלְמוּ כָל הַנְּחָרִים בְּךָ יִהְיוּ כְּאֵין וְיֵאבְדוּ אֲנָשֵׁי רִיבְךָ:

(יב) תִּבְקָשׁם וְלֹא תִמְצָאם אֲנָשֵׁי מִצְתֶךָ יִהְיוּ כְּאֵין וּכְאֶפֶס אֲנָשֵׁי מִלְחַמְתֶךָ:

(יג) בִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְחֻזֵּק יְמִינֶךָ הָאֲמַר לְךָ אֵל תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ:

(יד) אֵל תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ נְאֻם ה' וְגֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

(טו) הִנֵּה שְׂמִתִּיךָ לְמוֹרֵג חֲרוֹץ חֲדָשׁ בְּעַל פִּיפּוּיֹת תְּדוּשׁ הָרִים וְתִדְקַ וְגִבְעוֹת בְּמִן תְּשִׁים:

(טז) תִּזְרַם וְרוּחַ תִּשָּׂאם וְסַעְרָה תִּפְיֵן אוֹתָם וְאַתָּה תִּגְלֵל בְּה' בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל:

פרשת וירא

גדול מאד כוחה של התפילה, בכוחה אפילו להחיות מתים

הרב אסף נחום הי"ו דרש בענין כח התפילה.

מסופר בגמרא מסכת כתובות (דף ק"ד.) על פטירתו של רבי יהודה הנשיא.

ביום שנפטר רבי, לפני פטירתו גזרו רבנן תענית, ונכנסו כל התלמידים לבית המדרש לבקש רחמים על רבם. באותה שעה אמרו: כל מי שיאמר "נח נפשיה דרבי – ידקר בחרבו!". ביטוי חריף מאד.

עלתה אמתו של רבי אל הגג, ואמרה תפילה: "המלאכים, שהם עליונים, מבקשין את רבי שיבוא למחיצתם, והתחתונים, האנשים בארץ, מבקשין את רבי שישאר עמם. יהי רצון שיכופו תחתונים את רצונם על העליונים, וישאר רבי בחיים".

אך כיון שראתה אמתו של רבי, כמה פעמים, שרבי נכנס לבית הכסא מחמת המחלה שהיתה לו במעיים, וכל פעם היה חולץ תפיליו כדי שיוכל להכנס לבית הכסא, וביצאתו מבית הכסא חזר ומנח תפילי, והיה מצטער בחליצתן ובהנחתן – אמרה בתפילתה: "יהי רצון שיכופו עליונים את התחתונים".

ולמרות שהודיעה אמתו של רבי את צערו ברבים, לא הפסיקו התלמידים בבית המדרש לבקש רחמים על רבם שישאר בחיים.

מה עשתה אמתו של רבי? לקחה כד חרס, זרקתו מהגג על הארץ, ומקול הנפץ בשבירת הכד השתתקו התלמידים מלבקש רחמים על רבי, ובאותו הרגע שהפסיקו מתפילתם נח נפשיה דרבי.

אמרו ליה רבנן לבר קפרא: לך אל ביתו של רבי, וראה מה אירע לרבי. הלך בר קפרא, ונוכח שמת רבי. קרע ללבושו, והחזיר את חלק הבגד הקרוע לאחריו.

פתח בר קפרא בהספד, ואמר: "אראלים", המלאכים בשמים, וכנגדם "מצוקים", שהם הצדיקים אשר בארץ, אחזו בארון הקדש, ונאבקו ביניהם מי יאחזו בארון הקדש. נצחו אראלים את המצוקים – ונשבה ארון הקדש על ידי האראלים!

סיפור מיוחד מאד המלמד אותנו עד כמה גדולה כוחה של התפילה. כל עוד עמדו התלמידים בתפילה ולא פסקו לא היה ניתן לקחת את נשמתו של רבי.

השיטה מקובצת במקום עומד על הביטוי החרifi שהזכרנו בתחילת הסיפור: "כל האומר רבי נפטר ידקר בחרב". אילו היה יודעים התלמידים בבירור שרבי נפטר, לא היו מבקשים רחמים עליו שיחיה, שעל תחיית המתים כבר לא היו מבקשים, ולכן אמרו בבית המדרש "כל האומר רבי נפטר ידקר בחרב", כדי שאפילו אם רבי כבר נפטר, ימשיכו התלמידים להתפלל בחזקת שהוא חי, וככה בתפילתם יהיה כח להחיות את רבי אפילו אם הוא כבר נפטר.

למדנו כי כוחה של תפילת רבים כל כך גדול עד שאפשר בכוחה אפילו להחיות מתים. לכן גם בימים קשים אלו שעדיין ישנם חטופים רבים מאחינו ואחיותינו חטופים בעזה, באופן שנראה שבדרך טבע אין אפשרות שיצאו, אם נתחזק בתפילה למענם ולמען כל החיילים וכלל ישראל, ה' ישמע שוועתנו ויוציאם מאפילה לאורה.

במהרה יכריע את כל אויבינו ויביא לנו גאולה שלימה.

פרשת חיי-שרה

"ה' אָמַר לְשָׁכֵן בְּעֶרְפֶּל" - ענן קשור על האוהל

פרשת חיי שרה כשמה כן היא – בה זורמים חיים לעם ישראל. קנין בארץ ישראל את חלקת מערת המכפלה אשר בחברון, וזיווג ליצחק אבינו.

כשיצחק מקבל את זיווגו כתוב בתורה פסוק מיוחד – "וַיְבָאֵה יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ", היה צריך לכתוב "ויביאה לאוהל שרה אמו" – מפרש רש"י על פי המדרש שמיד שהביאה אל האוהל נעשית רבקה כדוגמת שרה אמו, כלומר וביאה הָאֵהָלָה והרי היא שרה אמו. שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האוהל, ומשעשה שמתה שרה פסקו, וכשבאה רבקה חזרו.

מה מיוחד בשלושת דברים אלו: נר דלוק, ברכה בעיסה וענן קשור על האוהל?

פירוש ראשון על פי הפשט. מבאר המהר"ל בגור אריה, אלו השלושה כנגד שלושת המצוות שנצטוותה האשה – חלה נדה והדלקת הנר. כנגד חלה – ברכה בעיסה, כנגד הדלקת הנר – נר דלוק, וכנגד ענן קשור – הוא ענן השכינה, וזהו לכבוד קדושת הטהרה, שהיתה זהירה בנדתה לטהר עצמה כי הטהרה מביאה לידי רוח הקודש.

אבל יש כאן עומק נוסף (ע"פ המבואר בנר למאור לגרמ"צ נריה זצ"ל עמ' 96).

ברכה בעיסה – זה השמח בחלקו. העיסה היא הבסיס של הבית, בה ניכר שלום הבית, כדברי שלמה המלך "טוב פת חֲרֵבָה וְשִׁלּוּהָ בְּהַ מִפֵּית מְלֵא זִבְחֵי רִיב". כולם בליל שבת מחכים לראות איך יצאו החלות של שבת.

נר דלוק – "נֵר לְרִגְלֵי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתְיָבְתִי", "כִּי נֵר מְצוּהָ וְתוֹרָה אֹר", פעמים אנשים מחפשים אורות גדולים, משימות גדולות, אך צריך לשים לב בתחילה להתמקד בפעולות הפשוטות של היום יום, אור של נר מאיר את הפרטים הקטנים.

ומהו הענן? הענן מסמל את הנסתר, מעבר לחיים הנגלים, מעל לחיים הממשיים, מקום שבו אין העיניים הטבעיות האנושיות מסוגלות לראות. כשאברהם אבינו מגיע להר המוריה "וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרְחֹק", כיצד ידע? ראה ענן קשור על ההר. הענן מבטא השראת שכינה, במקום בו אנחנו מפסיקים לחשוב שאנחנו מבינים ויודעים, שם מתגלה האלוקות, "ה' אָמַר לְשָׁכֵן בְּעֶרְפֶּל", "נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים",

"כִּי פָּעַן אֲרָאָה עַל הַפְּקֻתָּה". שרדה אמנו הבינה וידעה כי האמת זו לא רק מה שאנחנו רואים בנגלה, יש הרבה בנסתר שאיננו יודעים ומבינים.

מספר הרב יהושע בן מאיר (מובא בספר "בין גזרי ים סוף"), תלמיד ישיבת מרכז הרב בזמן מלחמת יום הכיפורים. זו הייתה מלחמה נוראה. הקרבות והאירועים היו קשים ביותר. ראינו את המוות מדי יום מול עינינו. בישיבת מרכז הרב חונכנו שהגאולה הולכת ומתקדמת, 'עֲלֵכֶם מִחַיִל אֶל חַיִל', ואילו במלחמה זו הייתה תחושה של נסיגה. המכה הייתה נוראית, והכאב עז. חשתי באותם ימים קשים צורך עז בבירור אמוני עמוק על מקומה של מלחמה קשה זו במהלך הגאולה.

לאחר חודשיים של לחימה בשטח, ללא מקלחות, בתנאים קשים ביותר, קיבלתי שחרור קצר. הגעתי לירושלים. השעה הייתה מאוחרת מאוד, שתיים בלילה, אולם אני חשתי צורך עז לדבר עם ראש הישיבה, הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, והחלטתי לפנות תחילה לביתו. נקשתי בהיסוס על דלת הבית ברחוב עובדיה. הרב הציץ בעינית של הדלת, פתח מיד את הדלת ואמר: 'תן לי את המסמך!'.

חשבתי שבוודאי הרב מחכה למסמך כלשהו מהצבא, וכי הוא אינו מזהה אותי מכיוון שאני מלוכלך. לכן אמרתי: 'הרב, אני יהושע בן מאיר'. 'כן, כן' – אמר הרב צבי יהודה – 'תביא את המסמך!'.

לא ידעתי על מה הרב מדבר. הרב נתן לי יד, הכניס אותי לחדרו, הושיב אותי על כיסא, ואמר: 'תראה לי את הנייר'. אמרתי שוב: 'הרב, אני יהושע בן מאיר מהישיבה!'.

'כן, אמר הרב, 'המסמך, המסמך, הבא לי את המסמך!'. לא הבנתי כלל על מה הרב מדבר ולכן שאלתי: 'הרב, על איזה מסמך הרב מדבר?'.

והרב אמר: 'אתה, הרי יש לך הסכם עם הקדוש ברוך הוא איך תבוא הגאולה. ועכשיו הוא שינה את ההסכם. אז תראה לי את ההסכם, בוא נראה מה כתוב – ונחליט'."

מוסיף הרב בן-מאיר: "שמעתי את הרב, ואז, בפעם הראשונה מאז פרוץ המלחמה, פרצתי בבכי. בכי ששחרר בי כאב ומתח שהצטברו מהמאורעות הנוראיים שבהם נכחתי. נדהמתי שהרב קלט אותי כל כך מהר, וכי באותן שניות מאז שהסתכל בעינית הדלת ועד שפתח את הדלת, הוא זיהה את הבעיה שלי, וידע מה הפתרון.

הרב ישב איתי במשך שעה ארוכה, אולי שעתיים, הוציא ספרים, ולפני העיון בהם אמר: 'ושמא לא קראת? ואם קראת – לא שנית. ואם שנית – שמא שכחת? לא כך

למדנו. הספר הראשון שהוציא היה פירוש רבנו בחיי על התורה, שבסוף פרשת שמות מפרש את דברי משה: 'לְמָה הֲרַעַתָּה לְעַם הַזֶּה? וּמִצִּיּוֹן שָׁם בְּמִפְּרֹשׁ שְׁבַגְאוּלָּה הֶעֱתִידָה יְהוָה קִשְׁיִים רַבִּים. הֶרֶב הוֹצִיא מֵהָרָל וּכְזוּרֵי וּמִדְרֹשׁ, וְחֹזֵר וְהֹזְכִיר מִקְּוֹרוֹת שׁוֹנִים. לְאַחַר שְׁעֵתִיִּים שֶׁל שִׁיחָה חֲשֵׁתִי שְׁאֵנִי יוֹצֵא מִחוּזְקִי, חֲמוּשׁ בְּכוֹחוֹת לְהַמְשִׁךְ הַדְרָךְ."

גם אנו כיום נמצאים בערפל, ימים קשים עוברים על עם ישראל, אבל "ה' אָמַר לְשָׂכֵן בְּעַרְפָּל", אלו ימים שבהם מתוך ההסתר הגדול אנו זוכים להשראת שכינה, גילויים של מסירות נפש ואחדות בעם ישראל.

פרשתנו מסיימת בהבטחה גדולה – "יִשְׁמְעָאֵל ... עַל פְּנֵי כָּל אֶחָיו נִפְלֵא". שואל רש"י הלא בפרשה הקודמת כתוב "עַל פְּנֵי כָּל אֶחָיו יִשְׁכֵּן".

מיישב רש"י – עד שלא נפטר אברהם 'ישכון', ומשנפטר אברהם 'נפל'.

במדרש פירוש נוסף – עד שלא פשטו ידיהם בבית המקדש 'ישכון', משפשטו ידיהם 'נפל', בעולם הזה 'ישכון', אבל לעתיד לבא 'נפל'. על פי זה כותב בעל הטורים על הפסוק זה לשונו: "על פני כל אחיו נפל, וסמיך ליה אלה תולדות יצחק, לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק".

פרשת וישלח

"וַיִּזְתַּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ" - מתוך הבנה עמוקה ש"אין עוד מלבדו"

היום שמעתי שיעור באמונה וביטחון, אחד השיעורים החזקים ששמעתי בחיי. מי שהעביר את השיעור לא היה לו כובע ולא חליפה, יהודי שכלפי חוץ לא נראה דתי. מדובר בבחור בן 29 שמו הנרי חן.

הבחור מספר שלפני שבע וחצי שנים היה חייל בחיל האויר, היה זה תקופה בה היה גל של פיגועי דקירה ודריסה, הוא נפצע קשה מאד בפיגוע דריסה, איבד את רגלו. בחור זה הינו חובב גדול של סקי מים, ותמיד שאל האם יצליח לחזור לזה. כעבור שנה עם הרבה כח רצון ומאמץ חזר לגלוש על המים ולפני חודשיים זכה באלופות העולם בסקי מים.

מאז פציעתו ושיקומו הוא מסתובב במחלקת שיקום ומחזק פצועים שאיבדו יד או רגל, ובפרט עכשיו מחזק את פצועי מלחמת שמחת תורה.

הוא מספר שכאשר קיבל את אליפות העולם בקי מים הוא צעק "שמע ישראל", באותו רגע הוא חזר אחורה שבע וחצי שנים כשהוא שרוע על הכביש וצועק "שמע ישראל". אז הצעקה היתה צעקה של תפילה ובקשה להצלה, ועכשיו שוב צעקה מתוך הודאה והערכה לאבא שבשמים, צעקה של נצחון.

חשוב לשמוע את הדברים במילים ובקולו של אותו בחור. כל הראיון מלא באמונה וביטחון. (מצורף קישור לראיון בערוץ 7 – <https://www.inn.co.il/news/621587>).

כששמעתי דברים אלה נזכרתי בפסוק בפרשת האזינו – "רְאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי, אֲנִי אֲמִית וְאַחֲיָהּ, מִחֲצֵתִי וְאֲנִי אֲרַפָּא, וְאִין מִיָּדִי מִצִּיל".

דברים אלו אנו למדים מפרשתנו. יעקב אבינו מכין עצמו לפגישה עם עשיו בשלושה דברים: דורון תפילה ומלחמה. ואז עובר יעקב את "מַעְבַּר יַבֶּק", ובסוף מובא בפרשה "וַיִּזְתַּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" וכו'.

מה משמעות מעבר יבק? ומה ראתה התורה ללמדנו בכך שיעקב נשאר לבדו?

במדרש רבה (וישלח פרשה ע"ז) מובא:

"רבי ברכיה בשם רבי סימון אמר 'אין כאל', ומי כאל? 'ישורון' – ישראל סבא, מה הקדוש ברוך הוא כתוב בו 'זנשגב ה' לבדו, אף יעקב 'זיותר יעקב לבדו'".

מה המדרש בא ללמדנו? יעקב אבינו הבין כי הכח לנצח הוא רק מתוך הבנה עמוקה של יחוד ה' שאין עוד מלבדו, שנשגב ה' לבדו. כל המלחמה הינה על יחוד ה' כלשון הרמב"ם (מלכים ז, טו), בביטול הרע מתגלה כי ה' יחיד ומיוחד שולט בעולמו ומנהיג את עולמו ואין עוד מלבדו, וכיון שעל כך המלחמה, ברור שאי אפשר לגשת למלחמה מתוך מחשבה של "כחֵי וְעֵצִים יְדֵי עֲשֵׂה לִי אֵת הַחֵיל הַזֶּה".

לכן עבר יעקב את מעבר "יבק" – ראשי תיבות יחוד קדושה וברכה – שלושת דברים אלה מתקיימים כאשר יש "זה לעומת זה", במקום שיש גילוי של דברים הפך הקדושה והברכה מתגלה יחוד ה' (אותיות יעקב"ב – עבר יבק).¹

מטעם זה חזר יעקב להביא פכין קטנים, שכן רק מי שמבין שאין עוד מלבדו יודע שה' מתגלה בהכל גם בפרטים הקטנים, שכיון שאין עוד מלבדו הכל מגלה את כבודו.²

מעתה נבין עוד נקודה בפרשה. אחר מעשה שכס ודינה, ה' מצווה את יעקב לעלות לבית אל ולהקים שם מזבח כפי שנדר יעקב בתחילה, יעקב קודם שמקים את המזבח מבקש מכל בני משפחתו "הִסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּגֶר אֲשֶׁר בְּתַכְכֶם וְהִטְהַרוּ וְהִחַלְפוּ שְׂמֹלֵתֵיכֶם", מדוע אינו מקיים ישר את מה שציווהו ה'? הבין יעקב כי אחר נצחון שמעון ולוי על אנשי שכס קל מאד להרגיש כוחי ועוצם ידי, לכן מבקש יעקב להסיר את העבודה זרה שבתוכם – שבלב – ההרגשה של כוחי ועוצם ידי, רק לאחר מכן יהיה ניתן לבנות מזבח לה'.³

יזכנו ה' לגלות את יחודו בעולם בשלמות, ובמהרה יקוים בנו הפסוק שבסוף ההפטרה "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשִׁפְטֵי אֵת הַר עֲשׂוּ וְהִיטְהָרְוּ לַה' הַמְּלִיכָה".

¹ על פי ספר שם משמואל פרשת וישלח שנת תרע"א.

² על פי ספרו של הרב משה צבי נדיה זצ"ל נר למאור עמ' 124.

³ על פי שיחות הרב אביגדור נבנצל שליט"א, פרשת וישלח שיחה כג.

פרשת וישב – חנוכה

אדם לוחם, אדם שואף, אדם חולם, לא יכול לשבת בשלווה

מספרת הגמרא במסכת בבא בתרא (דף ע"ג:) –

"ואמר רבה בר בר חנה: זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא כוורא דיתבא ליה חלתא אגביה וקדח אגמא עילויה וראינו דג אחד, שעמד במקומו זמן רב, עד שהתקבץ על גבו חול, וצמחו עשבים על החול. סברין יבשתא היא, וסלקינן ואפינן ובשלינן אגביה, וכד חס גביה אתהפיך, ואי לא דהוה מקרבא ספינתא הוה טבעינן והיינו סבורים, שמקום זה, בו יש חול ועשבים צומחים בו, אחד מאיי הים הוא, על כן ירדנו מן הספינה ועלינו עליו, הדלקנו אש ואפינו ובישלנו; כאשר התחמם גבו של הדג, התהפך הדג ואנו נפלנו למים, ואילו לא היתה הספינה קרובה היינו טובעים".

מבאר הרב יעקב מליסא זצ"ל (אמת ליעקב על הגמרא שם) את הנמשל –

"נראה לפרש שראה ברוח הקודש שיהיה קודם ביאת משיח, שיגביה הישראל שליטת ממשלתו על שאר האומות. והאומות מכונה בשם כוורא. וזה שאמר "דיתבא חלתא", דחלתא הוא מלשון חולה, והיינו שהותש כוחו של אומה זו. "וקדח אגמא עילויה", והאגמא הוא מלשון הכנעה ושפלות כמבואר בערוך (ערוך אגם) מלשון הלכוף כאגמון ראשו (ישעיה נח, ה), כלומר שגדלו הכנעה על האומה. "סברין יבשתא", כלומר שחשבו שכבר יבשו תקוותם. "וסלקינן ואפינן ובשלינן", היינו שרצו הישראל להגביה עצמם עליהם ולמשול עליהן. "וכד חס גביה אתהפיך", כלומר נהפכו ונתחזקו עליהם. "ואי לא דהוה מקרבא ספינתא הוי טבעינן", כלומר שדבר זה יהיה קרוב לגאולה, מחמת שנתהפך ונתגברו מאוד על ישראל, ואילו לא היה קרבת הגאולה הוי טבעינן".

אלו דברים שכתב הרב יעקב מליסא לפני למעלה מ-200 שנה. נראה שהדברים ממש מתאימים למה שקורה איתנו היום (מלחמת שמחת תורה).

אחרי גלות ארוכה של אלפיים שנה סוף סוף חזרנו לארצנו, לחמנו מלחמות ניצחנו והתיישבנו ברחבי ארצנו, היה נראה שהכל טוב, אפינו ובישלנו, היה נראה שאויבנו מורתעים, ביקשנו לשבת בשלווה ופתאום הכל התהפך עלינו, וכפי שמסיים רבה בר

בר חנה – הכח שלנו להחזיק מעמד בתהפוכות כאלו זה רק הידיעה הברורה שאנו מאד קרובים לגאולה.

מעשה אבות סימן לבנים – "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוָרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. אֵלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וְכו'". יעקב אבינו עבר כל כך הרבה, ברח לחרן מפני אחיו, הסתבך עם לבן, מלחמה עם עשוי, מעשה דינה, סוף סוף מגיע לארץ ישראל, מבקש לשבת בשלווה – קפץ עליו רוגזו של יוסף. על זה דרשו חז"ל את הפסוק באיוב (ג, כו) – "לֹא שָׁלוֹתַי – לבן, וְלֹא שְׁקֵטַי – עשוי, וְלֹא נַחְתִּי – מעשה דינה, וַיָּבֵא רִגְזִי – יוסף".

הקב"ה לא נותן לצדיקים, ולא לעם ישראל, לשבת בשלווה, הקב"ה מבקש לעורר אותנו לגדל אותנו ולהעלות אותנו מחיל אל חיל.

אדם שאין לו שליחות ומטרה בחייו יכול לשבת בשלווה, אבל אדם לוחם, אדם שואף, אדם חולם, לא יכול לשבת בשלווה, הוא תמיד הולך וגודל מחיל אל חיל.

כל מה שאנחנו עוברים היום, מלבד שימים אלה מגדלים אותנו, הינם גם מקרבים אותנו לישועה ולגאולה השלימה שתבוא מיד אחריהם. ימים אלו מזככים אותנו ומביאים אותנו ראויים ומוכנים לגאולה השלימה. מה שילוה אותנו לדורות, זה לא הטררגדיות והמחדל, אלא מסירות הנפש, הגבורה והאחדות שעם ישראל מגלה בימים אלו, בין אלה שנקלעו לכך בעל כרחם ובין אלו שבחרים לצאת ולהילחם.

נמצאים אנו בחג החנוכה, התקופה אז היתה קשה מאד מבחינה רוחנית וביטחונית, רבים התיוונו, כל בתולה שנישאת תבעל להגמון תחילה, גזרו על השבת מילה וראש חודש, רבים נפלו במלחמה, יהודה ואלעזר בני מתתיהו, ואף על פי כן מה שאנו זוכרים לדורות מימים אלו, כבר למעלה מ-2200 שנה, זה את הגבורה והניסים שהיו בימים הם, כפי שאנו מסיימים בתפילת על הניסים – "וְלֹךְ עֲשִׂית שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ וְלַעֲמֶךָ עֲשִׂית תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה".

יהי רצון שה' יעשה עמנו ניסים ונפלאות, כפי שעשה בימים ההם יעשה עמנו בזמן הזה.

פרשת מקץ

"אֲוֹלַת אֲדָם תְּסַלֵּף דְּרָכוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לְבוֹ"

מסופר בגמרא מסכת תענית (דף ט"ו). רבי יוחנן מצא את בנו הקטן של ריש לקיש יושב ולומד את הפסוק בספר משלי "אֲוֹלַת אֲדָם תְּסַלֵּף דְּרָכוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לְבוֹ". האדם כמו ידיו מסלף את דרך חייו ומביא יסורים על עצמו, ואז הוא כועס ושואל, מדוע ה' הביא עליו יסורים. תמה רבי יוחנן הלא התורה היא יסוד הכל ואין דבר שלא רמוז בה, היכן א"כ רמוז בתורה, רעיון זה המופיע בכתובים. השיב לו בנו של ריש לקיש, הרעיון של פסוק זה רמוז בתמיהת אחי יוסף, בדרכם חזרה ממצרים לארץ ישראל, אחר שגילו שהושבם כספם בתוך החבילות שלקחו עמם, "וַיֵּצֵא לָבָם וַיַּחְרְדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר מָה זֹאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ".

צריך להבין איזה פעולה של אותם שבטי י-ה, אשר לנו אין כלל אפשרות לאמוד אנשים במעלתם, מכונה בפי חז"ל כ"אֲוֹלַת אֲדָם".

מבאר הרב אביגדור נבנצל שליט"א⁴, כי המתבונן בכלל מעשיהם של האחים בכל הפרשה, יגלה פליאה גדולה על דרך פעולתם ומחשבתם. הרי בניגוד ליעקב החושב שיוסף אינו בחיים, הם ידעו שקיים סיכוי סביר ביותר שיוסף חי, אם כך, מדוע לא התעררו לשאול את עצמם מספר שאלות המתחייבות מן הקורות אותם בירידתם למצרים ובעמידתם לפני יוסף. המחדל הגדול של האחים, איך לא חשבו שיוסף הוא המדבר איתם. (ראו בתוך הספר שהאריך הרב נבנצל בדוגמאות רבות לזה).

על דיין הלוקח שוחד נאמר "כִּי הַשְּׁחָד יַעֲזֹר עֵינֵי חַכְמִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צְדִיקִים". השוחד גורם לכך שהשופט אינו יכול לראות את הצדק. כך גם "אֲוֹלַת אֲדָם תְּסַלֵּף דְּרָכוֹ".

ומהי "אֲוֹלַת"? ישנם הרי בתנ"ך כינויים נרדפים לתכונה זו: טפשות, סכלות, פתיות – מה מייחד את האֲוֹלַת מכל אלה? מסביר המלבי"ם (משלי א, ז) שהאֲוֹלַת שורשה במילה – "אולי". לאוויל יש תמיד ספקות: מי אמר שהתורה היא מן השמים? אולי לא? מי אמר שקיום המצוות מועיל? יחודו של האוויל משאר הטפשים, הוא בכך שהודאי הופך אצלו לספק, והספק – הדבר שראוי לתמוה בו – הוא אצלו ודאי מעל לכל ספק. גם אם יראו לו חבילי חבילות של קושיות, סתירות ותמיהות – הוא ימשך להיות בטוח שלפניו עומד מושל מצרי, ותו לא. ומדוע? מפני שדרך החשיבה

⁴ שיחות הרב אביגדור נבנצל שליט"א, פרשת מקץ שיחה כט.

מסולפת. מפני שהעיניים סמויות מלראות את דרך האמת. האדם מטבעו נוטה לכפוף את המציאות, להנחות שבלבו. בין אם זה מציאות גשמית ובין אם זה מציאות רוחנית. על זה אמר שלמה המלך בחכמתו: "אִם תִּכְתּוֹשׂ אֶת הָאוּוִיל בְּמִכְתָּשׁ בְּתוֹךְ הָרִיפּוֹת בְּעֵלֶי לֹא תִסּוּר מֵעֵלֶי אֲנִלְתּוּ". האוויל מקבל מכות על הראש מהעלי, ובכל זאת הוא אומר לעצמו: מי אמר שהמכות האלו מכוונות אלי? אולי מתכוונים בעצם לכתוש את החיטים שבמכתש, ולא אותי. וכך ממשיכות המכות לנחות על ראשו.

מורי ורבותי! המחדל הגדול שהביא לטבח הנורא שפקד אותנו בשמחת תורה – לא ה' עיור אותנו אלא אנחנו עיורנו את עצמנו. הקב"ה מדבר אלינו באופן גלוי ובאופן נסתר, האחריות מוטלת עלינו, עלינו לפתוח את העיניים.

זהו האור של חנוכה – "הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד" – מצד אחד ניתן לנו כח לראות, אך מצד שני יש קודש נסתר שאנחנו לא רואים (הראי"ה קוק בשמועות הראי"ה לפרשת וישב תרפ"ט).

פרשת ויגש

בית מדרש מבוסס דווקא על ערבות ואחדות בשם כל ישראל

בזמן שהרב מרדכי אליהו וצ"ל היה חולה מאד, פעם אחת ניגשה אליו הרבנית ושאלה אותו: הרי הרב מתפלל על כולם ומביא להם ישועה ורפואה, למה הרב לא מתפלל על עצמו? השיב לה הרב: יש לי רשות להתפלל על אחרים לא על עצמי.

במלחמה עכשיו אומרים שמתוך 140 חיילים שנפלו עד עתה, 2/3 מתוכם נפלו מירי דו צדדי. כמו כן היתה את התקרית הקשה לפני שבוע שהרגו בשוגג שלושה חטופים.

תחילה אנו מבינים מכך שה' שומר עלינו מאש האויב, אבל למה לא שומר עלינו מירי דו צדדי. נראה שבא ללמדנו אחר שנה של מריבות ומחלוקות תראו כמה קשה מלחמת אחים.

"את יהודה שלח להורות לפניו גושנה" – למה דווקא יהודה? למה לא יששכר או לוי? מבאר בספר תפארת שלמה – יהודה הראשון שערב עבור אחיו. אך מה יכל לתת במקום בנימין? נתן את כל התורה והתפילה שלו למען אחיו. אסור לנו לחיות בשביל עצמנו אנו צריכים הכל לעשות "לשם יחוד ... בשם כל ישראל".

יעקב מבין שלבנות בית מדרש צריך מישחו שמבין שכל מה שיהיה בבית מדרש הכל יהיה למען עם ישראל, למען הערבות שלנו זה לזה. לכן תיקן יעקב תפלת ערבית – מלשון ערבות. בלידה, בחושך, ביסורין לא עלינו, מה שיציל אותנו זה הערבות, האחדות.

אומר האור החיים הקדוש בפרשה הבאה שאנו נגאלים בזכות עסק התורה ומי שלא לומד יגאל ביסורים. יבוא אדם ויאמר אני ברוך ה' זכיתי ללמוד תורה בזכות זה אנצל, אסור לומר כן, עלינו לחשוב על אחינו שלא לומדים, ולעשות כל מעשינו בשם כל ישראל, לעילוי השכינה ולהצלחת כלל ישראל בכל מקום שהם.

פרשת ויחי

ספר הישר - אור הישר בתוך העיגולים

זוכים אנו השבת לסיים את ספר בראשית, הנקרא "ספר הישר". מדוע ספר בראשית נקרא כך? הסוד נמצא בפרשתנו⁵.

יעקב אבינו משכל את ידיו ומניח את יד ימינו על אפרים הצעיר, לתמיהת יוסף משיב יעקב – "יְדַעְתִּי כִּנְיִי יְדַעְתִּי גַם הוּא יִהְיֶה לְעַם וְגַם הוּא יִגְדֹל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹל מִמֶּנּוּ וְיִרְעוּ יִהְיֶה מְלֵא הַגּוֹיִם". מפרש רש"י – "זורעו יהיה מלא הגוים – כל העולם יתמלא בצאת שמעו כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון". מה מיוחד ביהושע ובמופת זה שעשה שבכך שינה יעקב את סדר הברכות מהבכור לצעיר?

יעקב אבינו מסכם לנו את ספר בראשית ובא ללמדנו סודו של הספר שעלינו לקחת עמנו לדורות.

יהושע יוצא ונלחם בחמשת מלכי האמורי, כאשר ה' נלחם לישראל מן השמים, עומד יהושע וגוור – "שָׁמַשׁ בְּגָבְעוֹן דָּוִם וַיִּרַח בְּעַמְקֵי אֵילָוִן". ומיד כך היה – "וַיִּיָּדֶם הַשָּׁמַשׁ וַיִּרַח עֲמֹד עַד יָקַם גּוֹי אֲיָבִיו הָלֵא הִיא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשְׂרָאֵל". מבואר בגמרא מסכת עבודה זרה (דף כ"ה). כי ספר הישר זה ספר בראשית, ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, שנאמר "תַּמְתָּ נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל".

מה ביאור הדברים וסודם? יש לה' יתברך בהנהגת עולמו שני דרכים – עיגולים וישר.

העיגולים הינם הנהגת הטבע, והישר הינו הנהגה הנס מעל הטבע. הטבע הינו עגול, אין בריאה שהיא מרובעת הכל מעוגל, כדור הארץ עגול, במעגל הכל שווה, אין הדרגה, הנהגה סיבתית, של סבב קבוע, סבב מוכרח, מסלול ברור המוטבע מבריאת העולם, על כך התפלל דוד המלך – "תַּמְךָ אֲשֶׁרִי בְּמַעְגְלוֹתֶיךָ" (תהילים יז).

לעומת זאת הנהגה למעלה מהטבע, זה הישר, כח הבחירה והחופש, הפורץ את גבולות העולם ההכרחיים ומגלה הנהגה למעלה מן הטבע⁶.

עומד יהושע ומבקש לעצור את השמש – מובא במדרש (תנחומא אחרי מות י"ד) – "אמר השמש ליהושע: וכי יש קטן אומר לגדול דום, אני נבראתי ברביעי, ובני

⁵ על פי שיעור ששמעתי מהרב אליעזר קשתיאל שליט"א.

⁶ בענין עיגולים וישר, עיין פתחי שערים נתיב עיגולים וישר פתח ג, אורות הקודש ח"ג עמוד כ"ד.

אדם נבראו בששי, ואתה אומר לי דום. אמר לו יהושע: בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן, אינו אומר לו שתוק".

אין דבר מובהק שמבטא את העיגולים, הנהגת הטבע והכרח, כמו השמש, לשמש מסלול קבוע כל יום מבריאת העולם עד עתה. אומר יהושע לשמש: אני בן חורין, אני מגלה את הנהגת היושר, את ההנהגה למעלה מהטבע, את הכח להיות חופשי לבחור, לו להיות מקובע ומחוייב להכרח, לחוקי הטבע העיוורים, אני אלוקי מעל הטבע. לכן בחטא העגל – מלשון עיגולים, יהושע לא נוטל חלק.

זהו ספר הישר, אבותינו שנקראו ישרים, ספר של אנשים חופשיים אנשים שבחרים אנשים שמנצחים את הטבע. כך היה אברהם אבינו ראשון לגרים ומנצח את ארבעת המלכים, כך היה יצחק אבינו שמסר נפשו בעקדה, כך היה יוסף הצדיק שעמד בנסיון ושמר על בריתו. וכך היה גם יהודה שהודה בפני אביו ואחיו ולא בוש, וגם עליו מצאנו שאמר דוד בקינתו על יהונתן ושואל (שמואל ב' א, יח) – "לְלַמֵּד בְּנֵי יְהוּדָה קִשְׁת הַגָּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשְׂרָאֵל". והיכן כתובה? גם בפרשתנו – "יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ אֶחָיִךְ יְדָךְ בְּעַרְףְּ אֶבְיָךְ". (כמבואר בגמרא עבודה זרה שם). ואלו שני המקומות היחידים שעליהם מוזכר "ספר הישר".

זה המסר שמלמדנו יעקב אבינו בסיכום ספר בראשית, תהיו ישרים, תהיו בוחרים. לכן יעקב משכל את ידיו, ללמדנו שלא הכל כפי הסדר והמסלול המוכרח והקבוע מראש, אלא יש אפשרות בכח הבחירה והחופש להתרומם מעל העיגולים ולהאיר את אור היושר.

לכן נקראנו ישראל, ישר-אל, ישורון, עם ישראל בהנהגת היושר ואילו אומות העולם בהנהגת העיגולים.⁷ ואף ה' נקרא ישר – "לְהַגִּיד בִּי יֵשֶׁר ה' צוּרֵי יְלָא עֲנֻלְתָּה בּו". זה שכתוב בפרשתנו בברכת שבט דן "לִישׁוּעַתָּךְ קִוִּיתִי ה'" – אור הקו שבתוך היושר המאיר בעיגולים.

יזכנו ה' בימים אלו, בהם חיילנו נלחמים באויב בעזה ואנו מתפללים להשבת החטופים שעדיין מוחזקים בעזה (133 חטופים נכון להיום), לגלות את אור היושר, האור של הבחירה, של הארה למעלה מהטבע, ונוכח לראות ניסים ונפלאות כימי צאתנו ממצרים. גאולה זה בדרך הטבע, אנו מבקשים ישועה, שזה למעלה מהטבע – להיגאל מהטבע עצמו (הרב חרל"פ מעייני הישועה עמ' קנ"ז).

⁷ פתחי שערים שם.